

3. Ключові тези виступу В. Путіна / ТСН. – URL: <http://tsn.ua/svit/klyuchovi-tezi-vistupu-putina-sakralniy-krim-padinnya-rublya-i-grizna-armiya-395537.html>.

4. Асланов С. А. Етнополітична стабільність держави: політико-правовий аналіз: монографія. – Ужгород: Ліра, 2016. – 464 с.

5. Интеграция и дезинтеграция социальные / Философская энциклопедия. – URL: dic.academic.ru.

6. Lundberg G. Foundations of sociology. – New York: David McKay, 1964. – 179 p.

7. Dodd S. C., Hull C. L. Dimensions of Society // Philosophy and Phenomenological Research. – 1946. – №6 (3). – P.472–473.

8. Bews J. W. Human ecology. – London: London Oxford university press, 1935. – 312 p.

9. Вальрас Л. Элементы чистой политической экономии. – Москва: Изграф, 2000. – 448 с.

10. Відоменко О. О. Міжнародні економічні відносини. – URL: http://lubbook.org/book_407.html.

11. Вітман К. М. Тенденції етнополітичної дезинтеграції в європейському просторі // Актуальні проблеми політики. – 2015. – Вип. 54. – С.20–29.

12. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. – Київ: Центр учбової літератури, 2017. – 228 с.

References

1. Dezintegracija / Jenciklopedicheskiy slovar', Malyy akademicheskij slovar'. – URL: dic.academic.ru.

2. Rozchlenuvannya / Akademichnyj tлумachnyj slovnyk ukrai'ns'koi' movy. – URL: <http://sum.in.ua/s/rozchlenovuvaty>.

3. Ključovi tezy vystupu V. Putina / TSN. – URL: <http://tsn.ua/svit/klyuchovi-tezi-vistupu-putina-sakralniy-krim-padinnya-rublya-i-grizna-armiya-395537.html>.

4. Aslanov S. A. Etnopolitychna stabil'nist' derzhavy: polityko-pravovyy analiz: monografija. – Uzhgorod: Lira, 2016. – 464 s.

5. Integracija i dezintegracija social'nye / Filosofskaja jenciklopedija. – URL: dic.academic.ru.

6. Lundberg G. Foundations of sociology. – New York: David McKay, 1964. – 179 p.

7. Dodd S. C., Hull C. L. Dimensions of Society // Philosophy and Phenomenological Research. – 1946. – №6 (3). – P.472–473.

8. Bews J. W. Human ecology. – London: London Oxford university press, 1935. – 312 p.

9. Val'ras L. Jelementy chistoj politicheskoj jekonomii. – Moskva: Izograf, 2000. – 448 s.

10. Vidomenko O. O. Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny. – URL: http://lubbook.org/book_407.html.

11. Vitman K. M. Tendencii' etnopolitychnoi' dezintegracii' v jevropejs'komu prostori // Aktual'ni problemy polityky. – 2015. – Vyp.54. – S.20–29.

12. Kozak Ju. G. Mizhnarodna ekonomika: v pytannjah ta vidpovidjah: pidruchnyk. – Kyi'v: Centr uchbovoi' literatury, 2017. – 228 s.

Yavir V. A., candidate of political science, scientist, Volodymyr M. Koretskyi Institute of State and Law (Ukraine, Kyiv), zhabchyk@gmail.com

Ethnopolitical disintegration: the search for features in the definitions of related sciences

The definitions of disintegration in the humanitarian and socio-economic sciences for a deeper study of the phenomenon are analyzed. For this purpose, an interdisciplinary method has been applied as it makes possible to obtain a fundamentally new integrative knowledge and characteristics of ethnopolitical disintegration. On the example of disintegration manifestations in different countries it was demonstrated that the revealed features are also characteristic of ethnopolitical disintegration.

Among them: the objective or coercive nature of ethnopolitical disintegration, which may be a process of targeted influence on the state; understanding of integration and disintegration as states of social development, which transform, replace in each other; the balance of the disintegration-integration processes, their interrelations and the dominance of one process over another in certain periods: disintegration creates the conditions for integration and under certain conditions can result in the reintegration of lost territories; the dynamism, uneven development and realization of forms of disintegration-integration processes.

Keywords: disintegration, integration, reintegration.

УДК 321.01

Опанасюк Т. А.,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри політології і соціології,
Рівненський державний гуманітарний університет
(Україна, Рівне), 3480465@gmail.com

Невинна Г. Я.,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри політичних наук,
Рівненський державний гуманітарний університет
(Україна, Рівне), nevinna1@gmail.com

Інститут політичної опозиції в системі владних відносин

Здійснено системний аналіз сучасних підходів до розуміння суті інституту політичної опозиції. Подано характеристику різних типів опозиції та функцій, які вона виконує у суспільстві. Особливу увагу зосереджено на передумовах виникнення та етапах інституалізації політичної опозиції. Проаналізовано форми взаємодії опозиції та влади. Підкреслюється, що у демократичних режимах опозиція є невід'ємним елементом політичної системи та є фактором її стабільності та ефективного функціонування.

Робиться висновок, що інститут опозиції зумовлений груповою природою політики як суспільного явища, коли стикаються різні соціальні і політичні інтереси, пов'язані з участю у владі, її завоюванням, розподілом ресурсів, ухваленням рішень. Існування опозиції об'єктивно детерміновано самим розвитком громадянського суспільства та демократичних інститутів влади. Політична опозиція виконує функцію каталізатора політичних змін, ініціатора прийняття рішень та утвердження в суспільстві норм, котрі сприяють пом'якшенню та усуненню соціальної напруги, розвитку громадянської згоди та соціального партнерства.

Ключові слова: політична опозиція, інститут, політичний процес, політична система, влада, громадянське суспільство, демократія.

Важливим механізмом забезпечення альтернативності, багатоваріантності у прийнятті рішень органами влади, відкритості, раціональності цього процесу є інститут політичної опозиції. Відіграючи в політичній системі суспільства роль виразника думки різних прошарків та груп населення за допомогою критики, організації суспільно-політичних акцій та інших дій, опозиція виконує функцію каталізатора політичних змін, ініціатора прийняття рішень та утвердження в суспільстві норм, котрі сприяють пом'якшенню та усуненню соціальної напруги, розвитку громадянської згоди та соціального партнерства. В зв'язку з цим науковий і практичний інтерес становить пізнання природи основних суб'єктів політики, серед яких особливе місце займає політична опозиція.

Політична опозиція як невід'ємний компонент демократичного суспільства була і продовжує бути актуальним об'єктом дослідження для багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців. Основними працями у цій царині вважаються дослідження Р. Даля, Дж. Сарторі, Х. Лінце, О. Кірххаймера, О. Нолен, В. Гельмана, Г. Оберройтера. У їх працях проаналізовано сутність та функції політичної опозиції, її моделі та типи, стратегія та тактика опозиційної боротьби, форми взаємодії з владою.

Серед українських вчених слід відзначити М. Михальченка, С. Рябова, Ф. Рудича, С. Бондаря, В. Журавського, М. Дмитренко, А. Колодія, І. Кураса, Ю. Шведа, С. Телешуна та інших.

Проте при вивченні сутності опозиції, її ролі та місця в демократичному суспільстві без суттєвої уваги залишається питання про інституційний вимір політичної опозиції.

Метою статті є дослідження політичної опозиції як невід'ємного компонента демократичного суспільства, з'ясування суті, типів та механізмів діяльності політичної опозиції. Для досягнення даної мети будемо вирішувати наступні завдання:

- проаналізувати теоретичні підходи до вивчення інституту політичної опозиції;
- аналіз суті, функцій, передумов виникнення та етапів інституалізації політичної опозиції;
- характеристика моделей та типів політичної опозиції, а також форм її взаємовідносин з владою.

Сьогодні поняття «опозиція» найчастіше вживається для характеристики одного з інститутів сучасного парламентаризму. Під опозицією як політичним інститутом розуміють регламентовану або ж нерегламентовану чинним законодавством діяльність партій та рухів, що змагаються за здобуття влади.

Однією з перших спроб теоретичного аналізу політичної опозиції в західній політологічній науці була праця «Політичні партії» М. Дюверже, де існування організованої опозиції розглядається як визначальна риса західної демократії, а її відсутність – як ознака «східної», тобто недосконалої, неповної демократії [5, с. 323].

Представник консервативної політичної думки Р. Керк досить негативно визначає опозицію, говорячи про неї як про бунтарство, яке для нього є виявом вад, недосконалості індивіда [1, с. 24].

Історичний аналіз ролі інституту опозиції у розвитку і консолідації демократії на прикладі Великобританії та США здійснив Дж. Холл. Він зазначив, що у цих країнах склались добрі умови для співіснування влади та опозиції в умовах демократії, оскільки влада та опозиція склали два сегменти одного політичного суспільства [13, с. 274].

У найбільш розгорнутій формі аналіз інституту політичної опозиції в межах різних політичних режимів міститься у працях професора Р. Даля «Політична опозиція в західних демократіях» (1966) та «Режими і опозиція» (1973). Р. Даль розглядав організовану опозицію як невід'ємну ознаку демократії, хоча відсутність опозиції не завжди свідчить про відсутність демократії [11, с. 241]. В залежності від характеру взаємодії в системі уряд – опозиція, він виділив 4 ідеальні моделі:

1) плюралізм (опозиція має широкі можливості, репресії не застосовуються; приклад – більшість західних демократій);

2) гегемонія (опозиція має досить обмежені можливості, застосовуються репресії; приклад – СРСР);

3) квазі-гегемонія (опозиція має досить обмежені можливості, але репресії не застосовуються);

4) квазі-плюралізм (опозиція формально має широкі можливості, але при загрозі режиму застосовуються репресії; приклад – Іспанія часів Франко) [12, с. 111].

У якості можливих цілей опозиції Р. Даль розглядає наступні вимоги: 1) зміна складу уряду; 2) зміна аспектів урядової політики; 3) зміна політичної системи; 4) зміна соціально-економічного устрою.

Серед можливих стратегій опозиції Р. Даль розглядає шість альтернатив:

1) електоральна стратегія – орієнтація на перемогу опозиційної партії на виборах (наприклад, у Великобританії);

2) коаліційна стратегія – входження в правлячу коаліцію на правах молодшого партнера (наприклад, в Італії або Нідерландах);

3) коаліційно-корпоративська стратегія – входження в правлячу коаліцію у поєднанні з переговорами про згоду в межах державних інститутів (наприклад, в Скандинавських країнах);

4) стратегія «малих справ» – у випадку, якщо опозиція не може домогтись перемоги на виборах, концентрація на окремих аспектах політики у рамках системи – через парламентську діяльність, політичну активність на місцевому рівні, судові процеси;

5) стратегія навмисної відмови – сплановане входження опозиції до правлячої коаліції, «розчинитися» у владі і зняття опозиційних лозунгів, у випадку, якщо зовнішні фактори – такі як війна, – загрожують існуванню політичної системи в цілому (наприклад, у Великобританії під час Другої світової війни);

6) стратегія революційної мобілізації мас (наприклад, фашистами або комуністами) [12, с. 512].

Також Р. Даль відзначив сім факторів, що впливають на формування тих або інших моделей опозиції у різних країнах: конституційний устрій та виборча система; особливості політичної культури; наявність специфічних субкультур у суспільстві; ступінь незадоволення урядом у суспільстві; соціально-економічні фактори розколу в суспільстві; особливості масової свідомості; ступінь поляризації суспільства.

Таким чином, поняття «політична опозиція», яке спочатку використовувалось лише в філософських дискусіях, потім було введено для позначення специфічного явища парламентської практики. На відміну від вітчизняних політиків, які розуміють опозицію передусім як протиставлення, протидію, у західноєвропейській практиці переважає уявлення про опозицію як про канал зворотного зв'язку, по якому можуть надходити сигнали, які підтримки, так і заперечення, які вимагають до себе серйозної уваги. Прояви опозиційної діяльності можна поділити на такі, що здійснюються у межах існуючої системи з метою поліпшення функціонування її інститутів, і такі, що виходять за межі дозволеного цією ж системою, становлять загрозу певному політичному режимові.

У політичній науці визначають різні типи і форми політичної опозиції в залежності від певного критерію, що береться за основу класифікації. Так, Р. Даль в залежності від організаційної згуртованості виділяє неструктуровану, обмежену структуровану і структуровану опозицію [12, с. 125]. Схожу типологію запропонував Клаус фон Бейме: 1) опозиція *ad hoc* (орієнтована на вирішення окремих конкретних проблем); 2) кооперативна опозиція (проміжний тип); 3) конкуруюча опозиція (організована на регулярній основі) [17, с. 259]. У якості арени конфлікту між урядом та опозицією Р. Даль та Клаус фон Бейме розглядають як вибори (у Великобританії), так і формування коаліцій (Італія), а також систему угод в межах державних інститутів (Скандинавські країни). Клаус фон Бейме у зв'язку з цим зазначає, що традиційні в парламентській практиці поняття «відповідальної» та «безвідповідальної» опозиції (в залежності від готовності в певний момент очолити уряд) не відображають усього спектру взаємодії уряду та опозиції [16, с. 274]. Дж. Сарторі доповнив цю класифікацію поняттям

«частково відповідальна опозиція» – така, що не атакує систему в цілому, але й не орієнтована на те, щоб в майбутньому очолити уряд [3, с. 92].

О. Кірххаймер у рамках парламентських режимів виділяв дві альтернативні моделі – «класичну» («опозиція її величності»), що виникла з практики британського парламентаризму XVIII ст., і «принципову опозицію», що протистоїть не лише владі уряду, але й політичному режиму як такому. Пізніше він доповнив класифікацію, виділивши також лояльну опозицію. Її програмні гасла суперечать політиці уряду, але їх досягнення не вимагає зміни основ політичного устрою [15, с. 239].

Більш детальна класифікація опозиції була запропонована Х. Лінцем, який виділив типи опозиції в залежності від методів, що вона використовує задля досягнення своїх цілей у демократичних режимах. Х. Лінц, виділяючи лояльну, напівлояльну та нелояльну опозиції, виокремлював односторонню опозицію (така, що знаходиться з урядом сам–на–сам, без огляду на решту партій, що їй протистоять) та двосторонню опозицію (опозицію до уряду, як з лівого, так і з правого спектру політичних сил) [6, с. 56]. Вчений виділяє параметри критеріїв лояльної опозиції. Серед них:

– обіцянка домагатись влади лише за допомогою виборів і готовність віддати її іншим політичним силам, які дали таку ж обіцянку;

– відмова від використання насилля для досягнення або збереження влади, за винятком тих випадків, коли це допускається законом (наприклад, при спробах незаконного захоплення влади);

– відмова від неконституційних закликів до збройних сил захопити або утримувати владу, не віддати її лояльній демократичній опозиції;

– відмова від фразеології насилля для мобілізації прибічників з метою захоплення влади, утримання її поза рамками конституційного мандату, від ліквідації опонентів, у тому числі недемократичних та антидемократичних;

– обіцянка приймати участь у політичному процесі, у виборах і парламентській діяльності, не висуваючи умов, що виходять за межі, яких вимагає гарантія громадянських свобод у чесному демократичному процесі;

– принципова готовність прийняти відповідальність за управління або бути частиною більшості, якщо не існує альтернативи партіям, що підтримують систему... готовність приймати участь в уряді, який може бути послаблений кризою;

– готовність об'єднатися з опонентами, ідеологічно далекими, але готовими сприяти виживанню демократичного устрою... Така готовність може діяти проти партій, ідейно близьких, але готових підірвати демократію за допомогою фразеології насилля і спробами придушити громадянські свободи легальної опозиції;

– відмова від таємних контактів і підтримки нелояльної опозиції, якщо ця підтримка пропонується в обмін на терпимість відносно її антидемократичної діяльності... чітке розмежування між партіями, що підтримують систему і «антисистемними» партіями... – важлива характеристика лояльних партій і політичних сил» [6, с. 59–60].

Згідно з поглядами Х. Лінца, нелояльна опозиція, яка не приймає конституційних норм і використовує у

своїй боротьбі будь–які доступні їй засоби, існує при всіх політичних режимах. Напівлояльну опозицію, яка поєднує у собі риси лояльної та нелояльної опозиції, важко визначити, зазначає вчений. Розглядаючи історію падіння демократій у XX ст., Х. Лінц вказує на ключову роль у цих процесах саме напівлояльної опозиції.

Існують різні підходи до класифікації політичної опозиції й в сучасній українській політичній науці. С. Телешун узалежнив диференціацію опозиції до конкретних обставин сучасного політичного процесу в Україні і вивів 8 її типів:

1. Ідеологізована опозиція (формує відмінну модель розвитку суспільства);

2. Економічна опозиція (коли економічні групи, класи опинилися поза процесом здійснення влади);

3. Особистісна опозиція (опозиція ображених амбіцій);

4. Кар'єрна опозиція («критикую, бо мені це вигідно»);

5. Прагматична опозиція («критикуючи, пропоную»);

6. Стихийна опозиція (зовні неконтрольовані політичні діячі);

7. Владна опозиція (депутати, котрі перебувають при владі та в опозиції до однієї з гілок влади одночасно);

8. Штучна опозиція (не є закономірним явищем, а лише примхою, побажанням тих чи інших політиків) [1, с. 102].

Узагальнюючи ряд класифікацій політичної опозиції доцільно виводити позитивну (конструктивну, опозицію зі знаком плюс) та негативну (неконструктивну, опозицію зі знаком мінус) означення позиції. У західній політичній науці їх ще називають системною (відповідальною) та позасистемною (невідповідальною) опозицією. З усіх вищезазначених видів політичної опозиції конструктивна опозиція виступає як невід'ємна частина позитивного розвитку політичного процесу. Наявність конструктивної опозиції слід розглядати як обов'язковий структурний елемент влади, за допомогою якого прискорюється здійснення обраного стратегічного курсу, підвищується ефективність політичної діяльності та досягається більш високий рівень легітиматії влади. За таких умов формується динамічний тип політичної стабільності, притаманний відкритим суспільствам.

Найбільш типовими об'єктивними причинами створення політичної опозиції є глибинні соціально–економічні проблеми життя народу, а найчастіше – конфлікти співвідношення трьох гілок державної влади – законодавчої, виконавчої і влади глави держави. Остання і вимушена, як правило, прийняти на себе перші удари опозиції.

Функції політичної опозиції: 1) репрезентація інтересів; 2) комунікативна функція; 3) критика та формування альтернатив у політиці; 4) зняття громадського невдоволення; 5) участь у вирішенні конфліктів.

Висновки. Інститут опозиції зумовлений груповою природою політики як суспільного явища, коли стикаються різні соціальні і політичні інтереси, пов'язані з участю у владі, її завоюванням, розподілом ресурсів, ухваленням рішень. Існування опозиції об'єктивно детерміновано самим розвитком громадянського суспільства та демократичних інститутів влади. Опозиція не існує сама по собі, як автономний, самодостатній політичний інститут. Вона виникає та функціонує як групова реакція на діяльність влади, на існуючу систему

суспільних відносин. Саме тому інститут опозиції неможливо розглядати поза системою суспільних відносин, що виникають в рамках стосунків «опозиція – влада», «суспільство – опозиція», «влада – суспільство».

Політичну опозицію можна уявити як продукт соціально-економічної, політичної, духовної структури суспільства, як протилежність, котра не є домінантною у відносинах, проте, котра за певних обставин може впливати на реальні соціальні процеси. У демократичних режимах опозиція є невід'ємним елементом політичної системи, на конституційних засадах приймає участь у боротьбі за владу та є фактором її стабільності та ефективного функціонування.

Список використаних джерел

1. Батенко Т. Роль опозиційного лідера у суспільно-політичному процесі України другої половини ХХ ст. / Т. Батенко. – Львів, 1999. – 195 с.
2. Варзар І. Політологічні та історіологічні засади феномена «політична опозиція» / І. Варзар // Політична опозиція: теорія та історія, світовий досвід та українська практика. Матеріали науково-практичної конференції. – К., 1996. – С.94–102.
3. Гельман В. Трансформація в Росії: політичний режим і демократическа опозиція / В. Гельман. – М.: МОНФ, 1999. – 240 с.
4. Давлетшина Н., Кимлик Б., Кларк Дж. Демократія: государство и общество / Н. Давлетшина, Б. Кимлик, Дж. Кларк. – М.: Инс-т пед. систем. 1995. – 263 с.
5. Дюверже М. Политические партии / М. Дюверже. – М.: Академ. Проект, 2002. – 558 с.
6. Линц Х. Крушение демократических режимов. Кризис, разрушение и восстановление равновесия / Х. Линц // Проблемы Восточной Европы. – 1993. – №34–40. – С.48–65.
7. Морарь М. Політична опозиція як невід'ємний компонент демократичного суспільства і правової держави / М. Морарь // Грані. – 2014. – №7. – С.102–107.
8. Ткаченко Т. Опозиція як суспільний інститут і форма суспільного протесту / Т. Ткаченко // Політичний менеджмент. – 2007. – №5. – С.40–45.
9. Barghoorn F. Factional, Sectoral and Subversive Opposition in Soviet Politics / R. Dahl (ed.). Political Opposition in Western Democracies. – New Haven and London: Yale University Press, 1966. – P.27–87.
10. Blondel J. Political Opposition in Contemporary World / J. Blondel // Government and Opposition. – 1997. – Vol.32. – №4. – P.462–468.
11. Dahl R. Preface / R. Dahl (ed.). Political Opposition in Western Democracies. – New Haven and London: Yale University Press, 1966. – P.673.
12. Dahl R. (ed.). Regimes and Oppositions / R. Dahl. – New Haven and London: Yale University Press, 1973. – P.234.
13. Hall J. Consolidation of Democracy: North, South, West / J. Hall. – Stanford, CA: Stanford University Press, 1993. – P.271–290.
14. H. Gordon Skilling. Opposition in Communist East Europe / R. Dahl (ed.). Political Opposition in Western Democracies. – New Haven and London: Yale University Press, 1966. – P.89–119.
15. Kirchheimer O. Germani: The Vanishing Opposition / R. Dahl (ed.). Political Opposition in Western Democracies. – New Haven and London: Yale University Press, 1966. – P.237–259.
16. K. von Beyme. Parliamentary Opposition in Western Europe / E. Kolinski (ed.). Opposition in Western Europe. – London and Sydney: Croom Helm, 1987. – P.289.
17. Lawson S. Conceptual Issues in the Comparative Study of Regime Change and Demokratization / S. Lawson // Comparative politicsю – 1993. – Vol.25. – №2. – P.183–205.
3. Gel'man V. Transformacija v Rossii: politicheskij rezhim i demokraticeskaja opozicija / V. Gel'man. – М.: МОНФ, 1999. – 240 с.
4. Davletshina N., Kimlik B., Klark Dzh. Demokratija: gosudarstvo i obshhestvo / N. Davletshina, B. Kimlik, Dzh. Klark. – М.: Ins-t ped. sistem. 1995. – 263 s.
5. Djuverzhe M. Politicheskie partii / M. Djuverzhe. – М.: Akadem. Proekt, 2002. – 558 s.
6. Linc H. Krushenie demokraticeskikh rezhimov. Krizis, razrushenie i vosstanovlenie ravnovesija / H. Linc // Problemy Vostochnoj Evropy. – 1993. – №34–40. – S.48–65.
7. Morar' M. Politychna opozycja jak nevid'jemnyj komponent demokraticznogo suspil'stva i pravovoi' derzhavy / M. Morar' // Grani. – 2014. – №7. – S.102–107.
8. Tkachenko T. Opozycja jak suspil'nyj instytut i forma suspil'nogo protestu / T. Tkachenko // Politychnyj menedzhment. – 2007. – №5. – S.40–45.
9. Barghoorn F. Factional, Sectoral and Subversive Opposition in Soviet Politics / R. Dahl (ed.). Political Opposition in Western Democracies. – New Haven and London: Yale University Press, 1966. – P.27–87.
10. Blondel J. Political Opposition in Contemporary World / J. Blondel // Government and Opposition. – 1997. – Vol.32. – №4. – P.462–468.
11. Dahl R. Preface / R. Dahl (ed.). Political Opposition in Western Democracies. – New Haven and London: Yale University Press, 1966. – P.673.
12. Dahl R. (ed.). Regimes and Oppositions / R. Dahl. – New Haven and London: Yale University Press, 1973. – P.234.
13. Hall J. Consolidation of Democracy: North, South, West / J. Hall. – Stanford, CA: Stanford University Press, 1993. – P.271–290.
14. H. Gordon Skilling. Opposition in Communist East Europe / R. Dahl (ed.). Political Opposition in Western Democracies. – New Haven and London: Yale University Press, 1966. – P.89–119.
15. Kirchheimer O. Germani: The Vanishing Opposition / R. Dahl (ed.). Political Opposition in Western Democracies. – New Haven and London: Yale University Press, 1966. – P.237–259.
16. K. von Beyme. Parliamentary Opposition in Western Europe / E. Kolinski (ed.). Opposition in Western Europe. – London and Sydney: Croom Helm, 1987. – P.289.
17. Lawson S. Conceptual Issues in the Comparative Study of Regime Change and Demokratization / S. Lawson // Comparative politicsю – 1993. – Vol.25. – №2. – P.183–205.

References

1. Batenko T. Rol' opozycijnogo lidera u suspil'no-politychnomu procesi Ukraïny drugoi' polovyny XX st. / T. Batenko. – L'viv, 1999. – 195 s.
2. Varzar I. Politologichni ta istoriologichni zasady fenomena «politychna opozycja» / I. Varzar // Politychna opozycja: teorija ta istorija, svitovyy dosvid ta ukraïns'ka praktyka. Materialy nauko-vo-praktychnoi' konferencii'. – К., 1996. – S.94–102.

Opanasiuk T. A., candidate of historical sciences, assistant professor, department of political science and sociology, Rivne State Humanitarian of University (Ukraine, Rivne), 3480465@gmail.com

Nevynna G. Ya., candidate of historical sciences, assistant professor, department of political sciences, Rivne State Humanitarian of University (Ukraine, Rivne), nevunna1@gmail.com

Institute of political opposition in the system of power relations

The article provides a systematic analysis of modern approaches to understanding the essence of the institution of political opposition. A description of the different types of opposition and the functions it performs in society is given. Particular attention is paid to the preconditions for the emergence and stages of institutionalization of the political opposition. The forms of interaction between the opposition and the authorities are analyzed. It is emphasized that in democratic regimes, the opposition is an integral part of the political system and is a factor in its stability and effective functioning.

Concluded the opposition institution is predetermined by the group nature of politics as a social phenomenon when faced with various social and political interests associated with participation in the government, its conquest and distribution of resources, decision-making. The existence of the opposition is objectively determined by the development of civil society and democratic institutions of power. Political opposition acts as a catalyst for political change, the initiator of decision-making and the establishment of norms in society that promote mitigation and elimination of social tension, development of civic consent and social partnership.

Keywords: *political opposition, institute, political process, political system, power, civil society, democracy.*

* * *